

หัวข้อวิจัย หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ (พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๕๒)

นักวิจัย รัตนาพร เศรษฐกุล

สนับสนุนทุนวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ช่วงเวลาที่ยื่นโครงการวิจัย พฤษภาคม ๒๕๕๔- ตุลาคม ๒๕๕๕

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง หนึ่งศตวรรษเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือ (พ.ศ. ๒๕๔๒-๒๕๕๒) มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือในช่วงระยะเวลาของการเปลี่ยนผ่านจากระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและสังคมแบบจารีตมาสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและสังคมสมัยใหม่ภายใต้ระบบการเมืองแบบรัฐชาติจนถึงปัจจุบัน โดยเริ่มจากการปฏิบัติการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในหัวเมืองประเทศราชภาคเหนือในปี ๒๔๔๒ ซึ่งถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญทางการเมืองที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของภาคเหนือไปพร้อมๆกัน จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและนโยบายของรัฐเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้าน ในขณะที่วัฒนธรรมชุมชนเป็นปัจจัยที่เหนี่ยวรั้งการเปลี่ยนแปลงให้ช้าลงหรือกำหนดรูปแบบการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยออกเป็นสี่บท บทที่ ๑ ว่าด้วยสภาพภูมิศาสตร์และภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่กำหนดวิถีการผลิตของชาวบ้านในภาคเหนือมาตั้งแต่อดีต บทที่ ๒ ศึกษาเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านในยุคที่รัฐบาลกรุงเทพได้เข้าไปแทรกแซงหลังการปฏิรูปการปกครองตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๒ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งเป็นปีที่เริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ เป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านยังไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก แม้ว่าจะมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในเมืองใหญ่ที่มีพ่อค้าชาวต่างประเทศเข้าไปทำธุรกิจต่างๆมากขึ้น ปัญหาการเดินทางทำให้อำนาจของรัฐยังเข้าไปไม่ถึงชุมชนหมู่บ้าน แต่กลุ่มผู้ปกครองเดิมและพ่อค้านายทุนต่างชาติได้เข้าไปยึดครองจับจองที่ดินซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในชุมชนหมู่บ้าน ทำให้ปัญหาการขาดแคลนที่ดินทำกินก่อตัวขึ้นและเป็นปัญหาเรื้อรังมาตลอด ชาวบ้านยังดำรงชีพด้วยการทำไร่ทำนาและเก็บหาของป่า บทที่ ๓ เป็นการศึกษาเศรษฐกิจชุมชนภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐที่ทำให้อำนาจรัฐเข้าไปสู่ชุมชนหมู่บ้านในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๒๔ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากการผลิตเพื่อยังชีพเป็นการผลิตเพื่อขายมากขึ้น อำนาจรัฐและทุนจากภายนอกเข้าไปแทรกแซงระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านมากขึ้นเรื่อยๆ ในขณะเดียวกันปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติได้แก่ ที่ดิน แหล่งน้ำและป่าไม่มีความสำคัญ

และสร้างความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงทศวรรษที่ ๒๕๑๐-๒๕๒๐ เกิดการต่อสู้ทางการเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาของชาวไร่ชาวนา รัฐให้ความสนใจชุมชนหมู่บ้านมากขึ้นเพื่อป้องกันการแพร่กระจายของลัทธิคอมมิวนิสต์ จึงมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ทำให้ชนบทกับเมืองติดต่อกันได้สะดวกยิ่งขึ้น การพัฒนาชนบทให้ชาวบ้านอยู่ดีกินดีเป็นนโยบายในการตอบโต้ปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยพร้อมๆ กับทำให้เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านปรับเปลี่ยนไปและเปิดชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือให้กับระบบทุนนิยมและระบบตลาด บทที่ ๔ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือที่ปรับมาเป็นระบบการผลิตเพื่อการค้าและอุตสาหกรรมตลอดจนการขยายตัวของธุรกิจภาคบริการซึ่งทำให้ภาคเหนือปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วในหลายพื้นที่ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่ได้นำมาสู่คุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน วิธีการผลิตแบบทุนนิยมทำให้เกิดปัญหาภัยกับชาวนายากจนที่ต้องสูญเสียที่ดินและกลายเป็นแรงงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม โรงแรม และร้านอาหาร การที่ที่ดินอุดมสมบูรณ์เปลี่ยนมือไปเป็นของคนนอกชุมชนส่งผลต่อระบบการผลิตทางการเกษตร ทำให้ชาวบ้านจำนวนมากต้องเปลี่ยนอาชีพ เกิดความไม่แน่นอนในการดำรงชีพ ชาวบ้านหันมาพึ่งวัฒนธรรมชุมชนในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหา เช่น การสร้างกลุ่มร่วมมือในชุมชน การเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็น "ของหน้าหมู่บ้าน" ของชุมชน และการฟื้นฟูเศรษฐกิจพึ่งตนเองในอดีตกลับขึ้นมาอีก

หนึ่งศตวรรษของเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือแสดงให้เห็นอำนาจของรัฐที่เข้าไปแทรกแซงชุมชนอย่างซ้ำๆ เพื่อดูดซับเอาผลประโยชน์และรายได้จากชุมชนหมู่บ้าน นำเอานโยบายเศรษฐกิจระดับชาติมาครอบงำและชักนำให้ชาวบ้านปรับเปลี่ยนระบบการผลิตดั้งเดิมที่มีความมั่นคงและยั่งยืนมาเป็นระบบการผลิตแบบทุนนิยมที่พึ่งพาสตลาดมากกว่าชุมชนหรือตนเอง เนื่องจากระบบวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งด้วยจารีตประเพณีและระบบเครือญาติ ทำให้ชุมชนหมู่บ้านในภาคเหนือหลายแห่งยังรับมือกับปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมได้ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านภาคเหนือไม่ได้ก้าวล้ำเข้าสู่ระบบทุนนิยมจนไม่อาจถอยหลังมาเป็นระบบเศรษฐกิจยังชีพได้ดังแต่ก่อน

Title A Century of the Village Economy in the Northern Part of Thailand
(1899-1999)

Researcher Ratanaporn Sethakul, Ph.D.

Research Sponsor Thailand Research Fund

Research Period May 2001-October 2002

Abstract

The research aimed at studying the economic history of village communities in the northern part of Thailand during the transitional period of the traditional societies to modern capitalist societies under the political system of a nation state. This period started with the northern provincial reform of King Chulalongkorn in the year 1899 which could be considered a very important political event, leading to both the economic and social changes. The research found that political changes and the government's policies were significant factors causing economic, social and cultural changes in the village communities; at the same time, the community culture slowed down the speed of changes and modified the changes.

I divided my research into four chapters. The first chapter describes the geographical features and historical background which established the mode of production of the people in the North. Chapter two studies the village economy after the Bangkok centralization in 1899-1961 when the central government initiated the First National Economic Plan. During this period, despite more foreign investment in the major cities, there were few changes for the people. Lack of transportation obstructed the state's interference in the village communities. However, the local oligarchy and foreign capitalists started to acquire cultivated land which had been the major factor of production in the rural areas, causing a shortage of land and a chronic land problem. During this period villagers still practiced agriculture and food gathering from the forest. Chapter three deeply studies the effects of the National Economic and Social Plans on the village communities which led to the state interference from 1961-1981. Self sufficient economies were changed to commercialization. State power and foreign capital gradually intruded into the economies of the village communities.

Simultaneously, the struggle for natural resources namely land, water and forest became more serious and stirred up conflicts among people. During 1960-1970 there was a political struggle to solve the agrarian problems in Thailand. The government paid more attention to the rural areas in order to prevent the expansion of communism. There were many infra-structure constructions to link the urban and rural areas. Many development plans were launched to respond to the communist movements and to open the village communities to capitalism and to market economy. The final chapter aims at studying the drastic changes of the economies of the village community towards commercialization and industrialization, as well as the growth of the service industries. These changes however did not always lead to a sustainable good quality of life. Capitalism reduced villagers to become firstly landless farmers and finally wage earners in industrial factories, hotels and restaurants. Absentee landlords, living in cities and in other provinces took over cultivated lands, changing them to resorts and housing development projects. Thus affected the rural agricultural production. Villagers had to change their careers and found life very unsecure. Nowadays, villagers turn to communal culture to prevent or solve their problems. They started cooperation within and between the villages. They strongly claim rights to manage their communal natural resources which they traditionally call them "Khong Na Mu" and they are trying very hard to revive the self sufficient economy.

This research shows that within a century after the Bangkok centralization in the North, the state has gradually interfered with the village communities absorbing economic interest and receiving income from them. National economic policy was superimposed upon the economies of the village communities, and this has led the people away from their traditional sustainable and stable production towards a capitalistic one which relies very much on outside markets. People can no longer stand on their own feet. However the strong communal cultures and kin connections are still able to support the villagers when they face economic and social problems. Finally, we can not deny that the village community economies in the North have already embraced modern capitalism, and can not return to self sufficiency.